

Едиција

ФИЛОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ДАНАС ТОМ V SOUTH-SLAVIC ISSUES

Editors Aleksandra Vraneš and Ljiljana Bajić Belgrade, 2014 ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ТЕМЕ

Уредници Александра Вранеш и Љиљана Бајић Београд, 2014

TABLE OF CONTENTS Edition "Philological Research Today" SOUTH-SLAVIC ISSUES Nenad Nikolić
National literature today.....19

Aleksandra Vraneš Ethical framework of philological
research..... 29

Persida Lazarević Di Giacomo The Care about Language in Paratexts of Slavonian Literature of the XVIII
Century39

Vladislava Gordić Petković Voices of the ghosts: alternative narratives in woman's
fiction.....57

Svetlana Rajčić-Perić Possible poststructuralist (deconstructive) readings of Serbian ludicrous literature
of the 20th century69

Tamara Piletić Feelings of guilt and romantic sensibility in Djura Jaksic's lyric poetry
.....85

Virđinija Popović, Marina Puja Badesku The Play of Colours and Symbols in the Poetry of George Bacovia
and Jovan Ducic101

Vladimir Perić Ontology of Yugo-Dadaistic margin: postmodern model of the archetype of chaos in
Serbian literature..... 117

Svetlana Šeatović-Dimitrijević The Autonomy and Integrativity of Popa's Poetic
Cycles.....133

Lidija Tomić Miodrag Bulatović's plays – between the "epic theatre" and the "theatre of ridicule"
.....153

Aleksandra Petrović Rjepnin and Bårlov: autonomous or anomic types in A Novel about London by Milos
Crnjanski.....167

Sanja Roić L' ombra del Quarnero nell'opera di Miloš
Crnjanski.....179

Jelena Ristović Introducing the issue of history in novels "Fama o biciklistima" by S. Basara and "Opsada
crkve Sv. Spasa" by G. Petrovic193

САДРЖАЈ Едиција "Филолошка истраживања данас" ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ТЕМЕ Ненад Николић
Национална књижевност данас..... 19

Александра Вранеш Етички оквир библиографских филолошких
истраживања..... 29

Персида Лазаревић Ди Ђакомо Пуку о језику: Паратекстови славонске књижевности Хviii столећа.....	39
Vladislava Gordić Petković Glasovi duhova: alternativna naracija u ženskoj prozi.....	57
Светлана Рајичић-Перић Могућа посткултуралистичка (деконструктивистичка) читања српске лудичке књижевности 20. века.....	69
Тамара Пилетић Осјећање кривице и романтичарски сензибилитет у лирској поезији Ђуре Јакшића.....	85
Virđinija Popović, Marina Puja Badesku Igra boja i simbola u poeziji Đorđe Bakovije i Jovana Dučića.....	101
Владимир Перић Онтологија југодадаистичке маргине: (пост)модернистички егземплар архетипа хаоса у српској књижевности	117
Светлана Шеатовић Димитријевић Аутономност и интегративност Попиних песничких циклуса	133
Lidija Tomić Drame Miodraga Bulatovića – između „epskog pozorišta“ i „pozorišta poruge“.....	153
Александра петровић Рјепнин и Барлов: аутономни, анонимни или аутентични типови у „Роману о Лондону“ Милоша Црњанског	167
Sanja Roić Sjena Kvarnera u opusu Miloša Crnjanskog.....	179
Јелена Ристовић Проблематизовање историје у романима Фама о бициклистима Светислава Басаре и Опсаде цркве Св. Спаса Горана Петровића.....	193
Aleksandra Korda Petrovic Prague in the works of contemporary Serbian authors.....	201
Antonia Perišić Fatalità urbana (Miljenko i Dobrila Marka Kažotića).....	213
Sanja Franković The Streets as Sentences, Osijek City as a Text (Jasna Horvat, Bizarrium).....	227
Marina Gabelica Contemporary Reception of a Children's Literature Classic.....	243
Mahmut Celik, Violeta Dimova, Biljana Ivanovska A review of the children's narratives of the first generation of Turkish writers in the Republic of Macedonia.....	259
Lidija Delić Two cultural models: the position of Marko Kraljević in bugaršticas and simultaneously recorded decasyllabic epic poems.....	267
Smiljana Djordjević Textualizing the oral epics: „Border cases"	285

Danijela Petković David and Goliath in Serbian manner (The Topical Patterns of Conflict between Unequal Opponents in the Folk Epic Poems).....	305
Dušica Potić Stevan Raickovic and folklore Rites and customs.....	323
Tihomir Engler, Andrijana Kos-Lajtman Fairytalemanship-like dissemination of mythological motives in Croatian Tales of Long Ago by I. Brlić-Mažuranić exemplified by intertextual connections with A. Tkany's lexicon	339
Jovanka Denkova Mythological elements in Macedonian science fiction literature for children and youth	369
Anera Stopfer Mirila or the soul rest in Velebit	379
Gordana Stokić Simončić, Željko Vučković Institutional and communicative rationality of contemporary Serbian librarianship	393
Milena Maksimovic The importance of professionalism for the development of contemporary librarianship	405
Александра Корда Петровић Праг у делима савремених српских аутора.....	201
Antonia Perišić Urbana fatalnost (Marko Kažotić, Miljenko i Dobrila).....	213
Sanja Franković Ulice kao rečenice, grad Osijek kao tekst (Jasna Horvat, Bizarij).....	227
Marina Gabelica Suvremena recepcija klasika dječje književnosti	243
Махмут Челик, Виолета Димова, Билјана Ивановска Осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија.....	259
Лидија Делић Два културна модела: позиција Марка Краљевића у бугарштицама и паралелно бележеној десетерачкој епици.....	267
Смиљана Ђорђевић Текстуализација усмене епике:гранични модели.....	285
Данијела Петковић Давид и Голијат на српски начин (Сижејни обрасци борбе неравноправних противника у народним епским песмама).....	305
Душица Потих Стеван Раичковић и фолклор Обреди и обичаји	323
Tihomir Engler, Andrijana Kos-Lajtman Bajkopisna diseminacija mitoloških motiva u Pričama iz davnine I. Brlić-Mažuranić na primjeru intertekstualnih poveznica s leksikonom A. Tkanyja.....	339

Јованка Денкова Митолошки елементи у македонској научно-фантастичној књижевности за деца и младе..... 369

Anera Stopfer Mirila - počivališta duša na Velebitu..... 379

Гордана Стокић Симончић, Жељко Вучковић Институционална и комуникациона рационалност српског библиотекарства данас..... 393

Милена Максимовић Значај професионализације библиотечке струке за развој савременог библиотекарства.....

Махмут Челик Виолета Димова Билјана Ивановска

Филилошки факултет Универзитет „Гоце Делчев“ Штип,

Р. Македонија

Осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија

Сажетак

Во оваа студија даваме осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Р. Македонија, ги анализираме нивните основни карактеристики и причините што влијаеле на изборот на нивните теми. Творештвото на првата повоена генерација на турски писатели во Македонија се одвиваше во услови на повоената изградба на земјата кога општо земено се веруваше во социјализмот, а тоа се одрази и на содржината на расказите за деца. Творештвото во тој период беше отежнато поради немање на претходни примери, отсуство на богата светска, југословенска и турска детска литература во Македонија, како и немање на контакти со Р. Турција. Клучни зборови: литература за деца, раскази, прва генерација на турски писатели Творештвото на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија (1945 – 1965) се одвиваше во услови на повоената изградба на земјата и без какви и да е контакти со матичната земја (Република Турција). Речиси сите турски писатели од истата генерација немаа можност да се школуваат на својот мајчин јазик, што имаше силен одраз и врз нивното творештво. Исто така, оваа генерација турски писатели беше под силно влијание на владејачката идеологија, што негативно се одрази врз нивната творечка слобода. 260 Махмут Челик, Виолета Димова, Билјана Ивановска Во нивните раскази за деца преовладуваа наметнати дидактички цели и клиширани теми (Мустафа Карахсан, Шукри Рамо, Фахри Каја). Притоа, и меѓу овие писатели се пројавија желби за послободен израз (Неџати Зекерија, Илхами Емин). Осврнувајќи се критички кон расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија, како и оние писатели кои дојдоа веднаш по нив, а се развија под нивно силно влијание, паѓаат во очи две основни карактеристики – од една страна ретката инспиративност, а, од друга страна, почестата наметливост, односно лажност во истите. Двете одлики на извесен начин, помалку или повеќе, се присутни речиси кај сите писатели

на оваа генерација. Интересно е дека, колку што писател на оваа генерација е постар во години, поизразена е и карактеристиката на лажното (Мустафа Карахасан, Шукри Рамо, Фахри Каја), така што кај најмладиот член од оваа генерација (Илхами Емин), кој на извесен начин претставува мост кон втората генерација, поизразито е инспиративното во творештвото. Исто така, интересно е дека Неџати Зекерија, иако им припаѓа на писателите на првата повоена генерација турски писатели кај нас, во голем број свои раскази успешно се има ослободено од лажниот патос и паролаштво. Политичката потреба и интерес, особено во периодот од 1945. до 1960. година, со ретки исклучоци, не соодветствуваше со интимните побуди и потреби на првата повоена генерација турски писатели, кои, сакале или не, заради барањата на времето да пишуваат не по диктат на своето срце и разум, туку според потребите на дневната политика. Како резултат на таквата состојба не се раѓаа раскази во вистинската смисла на овој збор и како внатрешна потреба на авторот, туку како потреба на конкретните политички потреби и барања, кои не можеа да им бидат блиски на децата. Секоја литература, а особено расказот за деца, е сомнителна како уметност, ако истата не се потпира на инспиративноста, односно на личната творечка потреба и намера. Таквата литература, односно расказ, не може да биде резултат на креативен чин, туку индиректно исполнување на така да се каже „политичка задача“, далеку од 261 Осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија можноста во истата да се најдат естетски елементи и својства, неопходни за секое вистинско уметничко дело. Овде се соочуваме со прашањето: која беше мотивацијата за создавање раскази за деца кај првата повоена генерација турски писатели кај нас? Секако во прв ред, тоа беше идеолошката потреба и барање на новоснованата, комунистичка власт во нашата земја по Втората Светска Војна, кога кон крајот на 1944. година веќе беше ослободен поголемиот дел од земјата. Првите раскази за деца напишани на турски јазик кај нас не дојдоа како внатрешна потреба на авторот истиот за да се ослободи од тешкиот внатрешен товар на конкретната содржина која со години била носена и тлеела во авторот, туку како еден вид исполнување на „партиска задача“, што не можеше да роди трајни дела. Можеби, под влијание на настаните врзани за потребата од брза обнова на разурнатата земја, авторите од првата повоена генерација турски писатели кај нас и не беа свесни оти пишуваат под некаков си диктат. Можеби борбениот занес кај некои од нив, меѓу кои имаше и директни учесници во отпорот или борбата против окупаторот (Мустафа Карахасан и Шукри Рамо), создаде услови во прво време повеќе да се размислува за идејната, отколку за уметничката страна на, на пример, еден расказ за деца. Кои и да беа причините за тоа, со ништо не може да се оправда настанувањето на раскази во кои уметничкото во нив е потиснато од идејни, идеолошки или политички побуди, бидејќи сè што е надвор од уметничкото, односно естетското во еден расказ за деца, му штети и на општото воспитание на децата. Таквите раскази слободно можеме да ги наречеме лажни, а не инспиративни, неубедливи, односно сомнителни во однос на својата уметничка вредност и квалитет. Се разбира дека во расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели кај нас имаше и позитивни примери („Записи од затворот“ на Мустафа Карахасан, насловниот расказ од книгата раскази „Децата од нашата улица“ и други слични раскази на Неџати Зекерија, раскази од видот на „Слободата“ на Нусрет Дишо Улку, расказот „Три палта“ на Реџеп Мурат Бугарич, првите неколку глави од романот „Сид што оди“ на Илхами Емин кои делуваат како одделни 262 Махмут Челик, Виолета Димова, Билјана Ивановска раскази за деца, итн.). Во овие раскази за деца наоѓаме автентичен свет на детето, прикажан со човечка топлина и убедливост, како и елементи на естетски план. Тоа доаѓаше од фактот дека спомнатите и ним слични раскази беа инспирирани од интимниот свет на авторот и неговото сопствено детство и рана младост. Ваквите наши размислувања

наведуваат на мислата, според која сè што е напишано за деца не треба да се прифати и како уметничка литература. Вистинската литература за деца е само онаа што децата ќе ја прифатат како нешто блиско за нив и нивните најчисти детски желби, соништа, барања и побуди. Убедливоста на расказите за деца се значаен фактор и за тоа детето да стане активен чинител и субјект, а не објект во творештвото. Преку расказите детето сознава многу настани и ликови кои ќе го инспирираат на активно делување не само во семејството, туку и во училиштето, а и во дружењето со своите врсници на улица и на разни културни и спортски манифестации, со што ќе се мотивира на дружељубивост, другарство и други позитивни својства во животот. Во расказите за деца, преку луѓето и предметите кои ги опкружуваат, кај детето треба да се всадува, пред сè, естетско доживување и возбуда. "Ако едно дело детето не го возбудува, не ги разбранува неговите емоции, ако пред детето се претставува само како шема во која е инплицирана некоја поука или некое сознание, тогаш тоа дело го одбива детето, не може да се вреже во неговото сеќавање" (Мицковиќ 1985: 9). Заедништвото и сожителството меѓу граѓаните на Република Македонија, без разлика на нивната национална, јазичка, верска или расна припадност, не треба да се доживува преку сувопарни слогани (како што е случај во некои раскази на Шукри Рамо), туку низ уметнички прикажани и оживеани настани, доживувања и ликови. Позитивното, на пример, во борбата против окупаторот, првите денови и години од изградбата на земјата по завршувањето на војната, братството и единството на нашите народи и етнички групи, не требаше и не треба да се наметнува, туку да се извлекува од самиот живот и неговите најразлични манифестации, што за жал, мошне ретко се среќава во првите раскази за деца на слична тема кај писателите за деца на 263 Осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија првата повоена генерација турски писатели кај нас. Убавината и животниот оптимизам во расказите за деца треба да провејува низ самото дејство, а не да се прикажува преку надворешн манифестации. Навиките, на пример за чистота кај децата на инвентивен начин се прикажани преку бегањето на крпата за бришење и сапулот затоа што детето се обидува да ги употреби пред да се измие со вода, што го забележуваме во расказ од Мустафа Карахасан, какви за жал, претставуваат реткост од овој вид раскази за деца со фантастична содржина кај првата повена генерација турски писатели кај нас. Најубедлив писател на првата повоена генерација турски писатели за деца во поглед прикажувањето на детскиот свет во своите раскази е Неџати Зекерија, чии што раскази за Орхан со право се вбројуваат меѓу најдоброто напишано на турски јазик во литературата за деца во Република Македонија до денес. Писателите за деца од сите генерации турски писатели кај нас треба еднаш засекогаш да станат свесни оти да се пишува за најмладите не само што е мошне тешка, но и исклучително одговорна, па, сепак, најблагородна задача, бидејќи расказот е најблискиот и најсигурен пат што води до детската душа и срце. Расказите за деца треба да го поттикнуваат детето на активен однос кон сè што е позитивно во животот. Најпосле, читајќи квалитетни раскази за деца, и самите деца кои ќе покажат интерес за пишување, ќе ги сторат своите први чекори во пишување раскази или други книжевни творби. Литературата за деца на Турската народност во С. Р Македонија претставува една незаобиколна појава која ја негуваат скоро сите автори од најразлични генерации и тоа почнувајќи од ослободувањето до денес. Ова свое мислење се поткрепува и со мислењето на академик Милан Ѓурчинов, кој во своето излагање истакнува дека тоа го наметнале и педагошките потреби за школување на децата на Турската заедница на мајчин јазик. Овде можат да се наведуваат имињата на повеќето писатели од Република Турција кои искажале свои пофални мислења за творештвото на турските писатели во Република Македонија, меѓу кои се наоѓаат и Октај Акбал, Азиз Несин, Фазил Хисни Дагларџа, 264 Махмут Челик, Виолета

Димова, Билјана Ивановска Мелих Џевдет Андај и други. Литературата за деца на Турците во Југославија е посилна и побогата и од литературата за деца која се создава во Република Турција. Турските писатели за деца во Југославија кои обработуваат теми од детскиот живот и своите творби им ги посветуваат на децата, имаат можност да ги објавуваат во списанија за деца или како посебни изданија кои се печатат во издавачки куќи во Македонија на турски јазик. Македонскиот книжевен критичар Миодраг Друговац, во својата книга „Македонски писатели за деца“, меѓу другото, објаснува дека писателите за деца од првата повоена генерација турски писатели кај нас, дури и без изградени норми на литературен јазик, мораа да носат двоен товар, товарот на сопствената преокупација на детството, и од друга страна, товарот на самата уметничка реч за деца. Придонесот на периодичните публикации за деца на турски јазик во Македонија, како што се: „Pioner gazetesi“ (Пионерски весник), „Sevinç“ (Радост) и „Tomurcuk“ (Цвет) е евидентен. Во овој контекст ќе ја цитираме мислата на Друговац, според кого: „На весниците и списанијата за деца им припаѓа историската улога во фундаирањето на патиштата по кои понатаму ќе се распростира литературниот збор за најмладите читатели кои првпат на свој мајчин јазик се нурнуваат во длабоките, далечни и шареновидни цветови и на животот во сите негови привлечни и непривлечни димензии“ (Друговац 1975: 9). Можеме да заклучиме дека првата повоена генерација турски писатели за деца: Шукри Рамо, Фахри Каја, Неџати Зекерија, Илхами Емин и други, чии што песни и раскази се објавени на страниците на весникот „Бирлик“ и во списанијата за деца на турски јазик, се родени меѓу 1920. и 1930. година, и ја преживеаја Втората светска војна, доживувајќи ја во сета нејзина суровост, без право да се изразуваат и школуваат на свој мајчин јазик. Зборувајќи за пионерската улога на првата повоена генерација турски писатели кај нас, доаѓаме до заклучок дека овие писатели се и ден денес мошне активни и имаат богат литературен опус, пред сè, во литературата за деца. Тие стојат на самиот врв и го претставува книжевно-естетското јадро како матица околу која се собираат или врз неа се надоврзуваат мнозина помлади талентирани писатели. Читајќи 265 Осврт на расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија ги нивните дела може да се заклучи дека уште како дваесетгодишни млади луѓе сакале, во дадениот момент на свој начин и на свој мајчин јазик да ја искажат трагедијата и херојството на времето во кое живееле, а кога се настанати најубавите и најискрени родољубиви творби на турски јазик во Република Македонија.

Референци:

Adamceska, S. (1994). *Metodski priracnik za ucenicka literatura (I – IV oddelenie)* Skopje. Ateş K. (1998). *Gülten Dayioğlu'nun çocuk romanları*. T.C. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları. Bayram, E. (1985). *Ben ve çarşı. Gece gezilerim. Üsküp: Birlik yayınları*. Boskovski, P. (1972). *Makedonski raskazi (Antologija)*, Skopje: Kultura. Vardar, H. (1985). *Kınalı keklik. Birlik yayınları*. Vigotski, L. (1983). *Mislenme i govor*. Beograd. Gurcinov, M. (1996). *Makedonska knizevnost (1945-1980) tom I, NIO Skopje: „Studentstki zbor“*. Gurcinov, M. (1983). *Opreduvanje*. Skopje: Kultura. Drugovac, M. (1972). *Principi i primer*. Skopje. Drugovac, M. (1975). *Makedonski pisateli za deca*. Skopje: Makedonska kniga. Emin, I. (1978). *Poetskoto vo raskazite na Sukri Ramo. Petnaesetti Racinovi sredbi (Poseben opecatok)*, Veles. Zekeriya, N. (1968). *Bizim sokağın çocukları. Üsküp: Sevinç yayınları*. Zekeriya, N. (1967). *Eski sokağın çocukları, Üsküp: Detska Radost*. Zekeriya, N. (1973). *Yeni sokağın çocukları, Üsküp: Birlik yayınları*. Kaya, F. (1994). *Seçme yazılar, Üsküp:*

Birlik yayınları. Kaya, G. İ. (1986). Yugoslavya Türk halkı yazınına gerçekçi bir bakış, Priştine: Tan yayınevi. Karahasan, M., Şükrü, R., Zekeriya N. (1949). Makedonya genç Türk yazarlarının eserleri. Üsküp: Koço Ratsin yayınları. Karahasan, M. (1991). Denemeler, Üsküp: Birlik yayınları. Karahasan, M. (1995). Eleştiriler, Üsküp: Birlik yayınları. Махмут Челик, Виолета Димова, Билјана Ивановска Mickovik, N. (1985): Deteto i literaturata za deca. Skopje: Makedonska kniga. Sevin, A. (2009). Didakticki-metodski osvrt na literaturata za deca vo osnovnite ucilista, Skopje: Vatra. Mahmut Celik A review of the children's narratives of the first generation of Turkish writers in the Republic of Macedonia

Summary : This paper focuses on the review of the first post war generation of Turkish writers in the Republic of Macedonia, analyzing their main characteristics and the causes that influenced their choice of topics. The work of the first post war period of Turkish writers in the Republic of Macedonia was carried out in circumstances of postwar development of the country, when the belief in socialism was widespread, and was present in the content of children's narratives. The narratives faced many obstacles, due to the loss of previous models, the small presence of the Yugoslav, Turkish and other children's narratives in the Republic of Macedonia, as well as the lack of contacts with the Republic of Turkey. Kew words: children's literature, stories, the first generation of Turkish authors